

1921. ЯБЛУКА СИМИРЕНКА

Дійові особи:

Микола Дмитрович Леонтович – композитор
Яким Дмитрович Грех – його давній студентський товариш
Надія Танашевич – колишня учениця Леонтовича (вона ж комісарка)
Матінка Танашевич – володарка хисту прозріння (вона ж радянська пролетарка)
Дмитро Феофанович Леонтович – священник та батько композитора
Владімір Черкіст – голова ЧК (він же жандарм)
Афанасій Гіращенко – агент ЧК (він же кореспондент)
Галина Миколаївна – донька Леонтовича
Надія Миколаївна – донька Леонтовича
Бурсаки – три парубки.

СЦЕНА ПЕРША. (ДИРИГЕНТ ЯНГОЛІВ)

Скромна зі старовинними меблями невелика вітальня. По центру плетений журнальний столик, обабіч два крісла. Галина вносить вазу із яблуками, потім підтягує до столика ще один стілець. Заходить її сестра Надія, якимось розгублено спостерігаючи за діями старшої сестри.

Надія (*сплескує руками*). Галю, і це все, чим ми частуватимемо гостя зі столиці?

Галина (*протираючи серветками яблука*). А він і не зовсім гість, він кореспондент із Києва. Це у них робота така – у гості постійно ходити. Газетників, аби ти знала, взагалі ноги годують.

Надія (*і собі починає протирати зелені яблука*). Це вовків ноги годують. А вони, до речі, яблук не їдять. Тож якщо він нормальна людина, а не просто столичний журналіст, то не поGREбує нашою гостинною. Чай, до речі, я вже теж заварила.

Галина (*знеможено сідає*). А взагалі, скільки вже цих газетників було, а пишуть усі ніби під одну копірку.

Надія (*сідає поруч*). У них по іншому писати не можна. Навіть як би і хотіли.

Галина (*стукіт у двері*). А ось і про вовка помовка. Радянська преса прийшла.

Надія. Я відчиню.

Виходить, швидко повертаючись із молодим чоловіком.

Надія (*представляє*). Саме про нього і помовка. Владислав Синяговський, власною персоною. Кореспондент газети... Гречно перепрошую, якої газети?

Кореспондент (*кланяється*). Республіканської газети «Радянська Україна». Доброго дня!

Галина. Доброго дня, пане Владиславе! Сідайте, будь ласка. Мене звати Галина Миколаївна, а мою сестру – Надія Миколаївна.

Кореспондент (*сідає поруч*). Дуже приємно! Однак, Галино Миколаївно, не називайте мене більше, будь ласка, паном. Це, знаєте, такий вже анахронізм.

Г а л и н а. Що ви, що ви товаришу Владиславе! Ні в якому разі не хотіли вас образити. Знаєте, це лише ознаки нашого старорежимного виховання. І нікуди нам, літнім жінкам, та ще й з глибокої провінції від цього не подітися.

Н а д і я (*аби поміняти тему*). «Радянська Україна» - напевно, найголовніша нині у нас газета. Чи не так?

К о р е с п о н д е н т. Так! В Україні – «Радянська Україна». А в Союзі – це «Правда».

Г а л и н а. Мрієте працювати в «Правді»?

К о р е с п о н д е н т. Це заповітна мрія кожного радянського журналіста. Але майже недосяжна. Уявіть тільки собі – Москва, «Правда»!

Н а д і я. «Правда» - ціна якої дві копійки...

К о р е с п о н д е н т. Не зрозумів?..

Г а л и н а. Знаєте, ми ніколи не були в Москві. Взагалі ми майже все життя прожили на нашому рідному Поділлі. Хіба що я ще в ранньому дитинстві мешкала чотири роки з батьками на Донбасі.

Н а д і я. Та ще не тривалий час проживали у Києві. Ось це і всі наші великі мандрівки.

К о р е с п о н д е н т. Розумію, тоді наша республіка переживала дуже непростий період становлення.

Н а д і я. Владиславе, дозвольте вас запитати, а що ви вже знаєте про Миколу Дмитровича Леонтовича?

К о р е с п о н д е н т. У жанрі хорової музики його спадщина своєю досконалою майстерністю і неповторністю сягає вершин світового музичного мистецтва.

Г а л и н а. А ще його називали українським Бахом Поділля. Але це було потім. А спершу він ще з юності тарував непростий шлях до музики. І фактично був самоуком.

К о р е с п о н д е н т. А ось тут, якщо можна, розкажіть детальніше. (*Починає щось писати в записнику*). Чи був хтось у вашій родині музикантом?

Г а л и н а. З діда прадіда чоловіки в родині Леонтовичів були священиками. Проте наш дід попри свій духовний сан добре грав на декількох музичних інструментах, а бабця гарно співала.

К о р е с п о н д е н т. Тобто у вас була дуже музична сім'я. Але вчитися Миколу Дмитровича послали до духовної семінарії.

Г а л и н а. Саме під час навчання у семінарії він став збирати народні пісні. І невдовзі видав одна за одною дві книжечки, які так і називалися «Перша збірка пісень з Поділля» та «Друга збірка пісень з Поділля».

Н а д і я. До речі, їх дуже високо оцінив Микола Лисенко.

К о р е с п о н д е н т. Я читав про це. Відомо, що у тісному колі друзів відомий композитор із захопленням відгукувався про молодого Леонтовича. «Із цього вчителя з Поділля будуть люди», - говорив він своїм приятелям.

Г а л и н а. У своїх листах Микола Лисенко писав Миколі Леонтовичу: «Пригадуючи вашу збірку пісень, я був дуже зрадуваний, знайшовши в ній

самостійні ходи, рухи голосів, а не підкладання інтервалів задля гармонійної площі».

Надія. Цим, власне, він сильно надихнув тата на подальше заняття музикою.

Кореспондент. Микола Лисенко, Микола Леонтович... Цікаво, у який стислий період в Україні з'явилося стільки цікавих композиторів..

Галина. Це період Українського Відродження.. Так було не тільки в музиці, але і в театральному мистецтві, літературі, живописі.

Кореспондент. Але повернемося до Миколи Дмитровича. Отже, будемо вважати, що все почалося із двох збірок пісень про Поділля.

Надія. Що ви? Все почалося значно раніше, коли Микола був ще зовсім маленьким.

Галина. Краще скажи, що все почалося з дитячих снів.

Кореспондент. З яких таких снів?

Надія. Коли Миколі було близько десяти років, йому часто снівся один і той самий сон, ніби він є диригентом

Кореспондент. Диригентом?

Надія. Так. Але не просто диригентом, а зовсім ще малим хлоп'ям, який керує хором янголів.

Кореспондент. Янголів?

Надія. Так, янголів. Після цього Миколка навіть став збирати сільських дітлахів, з якими за клунує проводив репетиції хору, де він був обов'язково диригентом.

Кореспондент. Дивні сни... А він розповідав про це батькам?

Надія. Звісно, розповідав.

Кореспондент. І що вони на це казали?

Надія. Наш дід сказав йому, що з нього вийде добрий священик.

Кореспондент. А чому саме священик?

Галина (піднімається). Тому що янголи дуже рідко сняться людям.

Затемнення. На екрані з'являється хлопчик, який керує хором янголів (це може бути хор дітей або анімація). У дитячому виконанні звучить «Щедрик».

СЦЕНА ДРУГА (ДОНБАС: ВІХИ ЖИТТЯ)

Надія вносить до вітальні тацю з горнятками чаю.

Кореспондент. Безперечно, ця історія з янголами заслуговує на увагу, але вона не зовсім підходить для нашої газети. Знаєте, мене цікавить Микола Леонтович у більш практичній площині. Скажімо, його риси характеру, щось таке особливе?

Надія. Тато рідко бував сумним і похмурим, завжди жартував і сподівався на кращі часи.

Кореспондент. Може, згадаєте якусь цікаву історію?

Г а л и н а. Та багато чого тоді було. Одного разу прийшов після поетичного вечора таким піднесеним... Вся родина збіглася послухати його розповідь. А сталася та історія навесні 1914 року. Тоді у Києві було оголошено вечір поетів-футуристів Бурлюка, Каменського та Маяковського.

На авансцену швидко виходить переповнений емоціями Леонтович.

Л е о н т о в и ч (*звертаючись до глядачів*). Любі мої, ви навіть не уявляєте на якому дивовижному поетичному вечері мені вдалося побувати. Це були і сміх, і гріх, і майже помідори! Отже, готуючись до виступу, поети-футуристи мали прибрати з невеличкого кону громіздкий рояль. За лаштунки не вдалося – замалі «кармани». Тоді рояль почали підносити до гори. Посередині блок заїло, тож рояль завис між небом і землею. Що було робити? Поети вирішили, не заважає, то нехай так і буде. Приходить публіка, піднімається завіса. Усі тільки дивляться на рояль, що висить догори дригом. Першим виступає Маяковський. Але його ніхто не слухає. Публіка обурено галасує: «Чому рояль висить догори дригом?» Ось-ось у поета полетять помідори. Перекриваючи гамір, Маяковський нарешті пояснює: «Рояль висить догори дригом тому, що я на ньому грати не буду». Публіка принишкла, а потім як усі зареготали. Це ж треба було таке сказати: «Рояль висить тому, що я на ньому грати не буду». І вмить уся увага переключилася на поетів. І вже ледь не кожен вірш зустрічався оваціями. Що ж то був за дивовижний поетичний вечір! Ви навіть не уявляєте, що ж то був за вечір! Ха-ха-ха! І сміх, і гріх, і неймовірна поезія! (*Так само поспіхом зникає за кулісами*).

К о р е с п о н д е н т (*продовжує записувати розповідь сестер*). Чудово! Маяковський. Записав. А чи можете виокремити його найбільш важливі періоди становлення. Звісно, як композитора?

Г а л и н а. У кожній без винятку долі важливо геть усе – до найменших дрібниць.

Н а д і я. Можемо сказати, що наш тато все життя вчив інших, і все життя вчився сам.

К о р е с п о н д е н т. Так-так, я знаю, що окрім музики та хорового співу він викладав ще й математику. Насправді не так вже й часто зустрінеш композитора, який викладає математику. І освіту композитора він фактично опановував самотужки. Та все ж таки?..

Г а л и н а. Напевно, першим насправді великим випробовуванням для нього стало перебування протягом чотирьох років на Донбасі. У 1904 році Миколі Дмитровичу запропонували посаду вчителя у школі залізничників на станції Гришино. Леонтовичів на Донбасі зустріли дуже привітно. Серед інших вчителів батьки знайшли нових друзів. Особливо теплими були стосунки з молодою вчителькою Лідією Добровою та її нареченим Петром Дейнегою. Проте незабаром почалась революція 1905 року. Наречені Дейнега та Добрава очолили бойову дружину.

На авансцену поважно виходить жандарм, і, відкриваючи папку, починає читати.

Ж а н д а р м (*до публіки*). Особым тайным донесением уведомляется, что восстание в Гришино возглавили Петр Дейнега и его невеста учительница Лидия Добрава. Вместе с группой злоумышленников они напали на жандармское управление, разоружили его и начали строить баррикады. Против восставших были брошены регулярные войска. Во время ожесточенного боя Дейнега был убит, а Добрава получила смертельное ранение. Вопреки строжайшему запрету, хоронит бунтовщиков со всеми почестями взялся учитель Николай Леонтович. Гроб Дейнеги он покрыл красной китайкой, как это раньше делали казаки. Посему

предписується установити за Леонтовичем Никодем Дмитровичем строжайшее тайное наблюдение, как за особой особо неблагонадежной. *(Так само поважно виходить)*.

К о р е с п о н д е н т *(патетично)*. Революція 1905 року. Як багато цим все сказано. Перша серйозна битва з ненависним царським режимом.

Г а л и н а. Однак це ще не все. Під час тих подій наша мама була при надії. Незабаром у нас з'явився братик Володя. Напевно, внаслідок пережитих під час вагітності стресів, він мав слабке здоров'я і прожив зовсім мало. Микола Дмитрович поховав сина поруч із могилками своїх друзів. Так і залишились стояти на Донбасі три горбика: українських повстанців Петра Дейнеги, Лідії Добрової та маленького Володі Леонтовича.

К о р е с п о н д е н т. Жаль, дуже жаль. Ось вони героїчні сторінки тієї революції...

Н а д і я. А прожили Леонтовичі на Донбасі до 1908 року. І тільки після того, як царська влада офіційно заборонила викладати уроки співів українською мовою – повернулися на рідне Поділля.

К о р е с п о н д е н т. Чудово. *(Робить записи)*. Перший етап умовно назвемо так – Донбас. Боротьба з царським режимом. Другий етап називатиметься...

Н а д і я. Поділля. Умовно його можна назвати так. Найбільш плідний період у творчому сенсі. Приблизно протягом десяти років Миколою Дмитровичем були написані такі шедеври, як «Дударик», «Козака несуть», «Пряля», «Ой з гори кам'яної» та багато інших.

Г а л и н а. А вершиною всього цього періоду можна назвати 1916 рік, коли 25 грудня у Київському університеті Святого Володимира хор студентів вперше виконав знаменитий «Щедрик».

Можливе відео, коли спочатку демонструється головний корпус Київського університету, а потім актовий зал, де вперше виконується «Щедрик» (також це може бути анімація). Звучить пісня.

К о р е с п о н д е н т. А наступний етап назвемо – Київ. І охопив він 1918 та 1919 роки. Чи не так?

Г а л и н а. Саме так. Саме тоді Леонтовичі всією сім'єю перебралися до Києва. Цей короткий період можна назвати як найбільш щасливим в житті Миколи Леонтовича.

Н а д і я. Постійна співпраця з Григорієм Вірьовкою, Олександром Кошицем, Кирилом Стеценком, Протопоповим та Яворським не могла його не надихати. Він неймовірно багато працював і, як не дивно, скрізь встигав. Самі оцініть його тодішній доробок: підготував п'ять «десятків» обробок українських пісень. Викладає хорову справу в Інституті імені Миколи Лисенка і одночасно в народній консерваторії.

Г а л и н а *(продовжує перелік)*. Організатор та інспектор першого українського державного оркестру. Комісар та засновник першої української національної хорової капели. Пише статті з методики, педагогіки та фольклористики. Читає лекції для робітників та солдат...

К о р е с п о н д е н т *(невільно перебиває)*. Для яких солдат?

Г а л и н а. Для вояків Української народної армії. Це ж саме ті роки.

Виникає невелика пауза у розмові, коли всі почувають певну незручність.

К о р е с п о н д е н т. Так-так, це ж непрості 18-й та 19-й роки. *(Ніби виправдовуючись)*. Павло Скоропадський, потім Директорія, Симон Петлюра... *(Зазирає в записник)*. Однак давайте перейдемо до наступного періоду. Це 20-й та 21-й роки.

Г а л и н а. Для нас, шановний кореспонденте, це вже навіть не роки, а дні. Останні дні, які завершилися 23 січня 1921 року.

Н а д і я. Ми ті дні нині згадуємо ледь не похвилинно.

Затемнення. Звучить фрагмент Літургії в обробці Леонтовича.

СЦЕНА ТРЕТЯ (ДАВНІ ДРУЗІ)

Вечір. Звичайна вітальня у хаті бідного сільського інтелігента. За письмовим столом при світлі газової лампи щось пише спиною до глядачів Яким Грех. Роздається тихий стукіт у двері. Грех прислухається, однак знову повертається до роботи. Через деякий час стукіт повторюється.

Г р е х. Стукають. Таки стукають. І кого це занесло в такий пізній час. *(Підходить до дверей)*. Хто там? *(Приставляє вухо до дверей)*. Ось тобі й на!

Швидко відчиняє, ледь не втягуючи до хати запорошеного снігом Леонтовича.

Л е о н т о в и ч *(обіймаючись з другом)*. Якиме, задавиш.

Г р е х. А старого друзяку і не гріх задавити. *(Знову обіймає товариша)*. Якщо вони ще й з'являються раз на сто років.

Л е о н т о в и ч *(знімаючи кожуха)*. Тоді, друже, вважай мій візит авансом на майбутнє.

Г р е х. Це ще чому?

Л е о н т о в и ч. До ста років ще треба дожити.

Г р е х. Доживемо. Ми козацького роду. Зараз, друзяко, будемо чай пити. *(Клопочеться біля самовару)*. Скільки ж років ми не бачилися?

Л е о н т о в и ч. Та трохи вже минуло.

Г р е х. Напевно, до батька у Марківку йдеш, тому і зайшов до мене по дорозі.

Л е о н т о в и ч. Все то ти Якиме знаєш.

Г р е х. А інакше б ще двісті років не побачилися .

Л е о н т о в и ч. Сам відаєш, які часи настали. Не дуже то й в гості нині походиш.

Г р е х. А мене як раз завтра на іменини запросили. Але до кого – поки що секрет. Спершу, сідаймо до столу чай пити.

Приймає пухкий зошит та ставить на стіл самовар.

Л е о н т о в и ч. Щось пишеш?

Г р е х *(відмахується)*. То пусте, нічого особливого. Звичайний щоденник. Ось це потім запишу, що 18 січня 1921 року до мене в гості несподівано зайшов давній друг ще з студентських часів, відомий нині композитор Микола Леонтович. Він

розповів, що нещодавно закінчив роботу над черговим своїм твором, який називається... До речі, як він називається?

Л е о н т о в и ч (*посміхається*). Смерть.

Г р е х. Не зрозумів. Чия смерть?

Л е о н т о в и ч. Я написав пісню, яка називається «Смерть». Послухай, там є такі слова. (*Наспівує*). А вже смерть та по дворі ходить, / А вже потихеньку до мене приходить. / Та все потихеньку, та все помаленьку / До мене приходить. / Діти мої, квіти мої, не пустіте смерті, / Та не дайте мені вмерти.

Невелика пауза. Яким збентежено дивиться на друга.

Г р е х. Миколо, що це на тебе таке найшло?

Л е о н т о в и ч. Не знаю. Найшло та й годі. А як найшло, то й написав.

Г р е х. Щось вже дуже сумно написав. Пам'ятаєш вірш Хлебнікова «Смерть Паливоди» (*бадьоро*): Славні молодці пани запорожці, / Побачили вони цаплю на болоті. / Отаман каже: «Оце братці, Дівка!», / Есаул каже: «Я з нею кохався», / А кошовий каже: «А я й повинчався». Ось в такій тональності треба про смерть писати.

Л е о н т о в и ч. Можливо. Проте серцю не накажеш. Але як цей поет гарно відчував Україну.

Г р е х. Ще б пак, його мама належала до древнього роду запорожців Вербицьких.

Л е о н т о в и ч. Дивовижний цей поет Веліамін Хлебніков.

Г р е х. А як же він дивно-пророчо сказав про наш гопака. «На хвилях світового танцю / Здійметься вихор гопака».

Л е о н т о в и ч. «На хвилях світового танцю / Здійметься вихор гопака». Дай то Бог! Але навряд чи цей вихор здійсниться за мого життя.

Г р е х. Миколо Дмитровичу, що за занепадницький песимізм?! У вашому то золотому віці. А все чому? А тому що цілий рік проживали перед цим у місті. А що таке місто?

Л е о н т о в и ч (*посміхаючись*). А що таке місто?

Г р е х (*менторським тоном*). Той самий Хлебніков неодноразово повторював, що сільська народна пісня говорить про життя. А поезія містян заколисує солодким нашіптуванням смерті. Людина з міста навіть рідко позирає в небо. А що ми є без неба?

Л е о н т о в и ч (*розводить руками*). Нічого і ніщо. Земне життя без відчуття небесного пригнічує, як безнадійна каторга.

Г р е х. Отож! Самітник містянин панічно боїться смерті, ховаючись за будь-яку оману. Натомість в народній пісні панівним є дух вічного життя. Ось послухай:

«А як прийде, браття, костюмаха – / Я скажу їй: будь здорова, свахо».

Л е о н т о в и ч (*повторює*). «А як прийде, браття, костюмаха – / Я скажу їй: будь здорова, свахо». Ого, та тут на кпин береться навіть сама матінка смерть.

Г р е х. Авжеж! Але годі про це.. Над чимось іншим, окрім тієї пісні про смерть, ще працюєш?

Л е о н т о в и ч. За казкою Бориса Грінченка пишу оперу для дітей «На русалчин Великдень».

Г р е х. Ого! І лібрето сам пишеш?

Л е о н т о в и ч. Ні, лібрето мені пообіцяла написати Надія Танашевич. Це моя колишня учениця по єпархіальному училищу в Тульчині. Ще під час навчання я помітив її неабиякі поетичні здібності. Ось це попросив її написати лібрето. Спершу відмовлялась, а потім таки погодилась.

Г р е х (*сміється*). А потім таки погодилась. А чому погодилась?

Л е о н т о в и ч. Ну, я не знаю...

Г р е х. А тому, що вона по самі вуха закохана в тебе.

Л е о н т о в и ч. Та ну! А ти звідки знаєш?

Г р е х. Про це всі в нашій окрузі знають. Тільки один Леонтович нічого не відає. (*Зітхає*).

Л е о н т о в и ч. Якиме, мені вже 43 роки, а вона ще зовсім юнка.

Г р е х. Любов зла, полюбиш... і сам знаєш кого. Ех, полюбила б мене така юнка, я б її щодня на руках носив. Який же ти, Миколо, не практичний.

Л е о н т о в и ч (*з насмішкою*). А, може, й справді, полюбила старого-лисого. Нехай любить, може тоді буде краще писати тексти для лібрето.

Г р е х. Ох, знову він, неборака, про свою роботу. Слухай, завтра у матінки Танашевич іменини. Мене запросили. Пішли зі мною.

Л е о н т о в и ч. Мене ж не запрошували.

Г р е х. А хто ж знав, що ти будеш у наших краях. Заодно перевіриш, як працює над лібрето твоя пасія.

Л е о н т о в и ч. Якось все одно не зовсім зручно.

Г р е х. Найголовніше. Танашевичі будуть розігрувати інтермедії з якоїсь нової п'єси.

Л е о н т о в и ч. А про що інтермедії?

Г р е х. Про щось дуже цікаве з наших часів.

Л е о н т о в и ч. А ось перед театром я устояти не можу. Поїхали.

Затемнення.

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА (АГЕНТИ ВЧК)

Кімната Гайсинського відділу ВЧК. За столом у чорній шкірянці сидить уповноважений Владімір Черкіст. За ним на стіні на великому червоному транспаранті напис: «Пролетарии всех стран – соединяйтесь!». До кімнати заходить добре вдягнений молодий чоловік 22 – 23 років. Хоча він у цивільному, але по-воєнному віддає честь, а вже потім знімає кашкета.

Г і р а щ є н к о. Афанасий Гиращенко прибыл в ваше распоряжение. (*Подає документи*).

Черкіст *(запалюючи папіроску, розглядає подані папірці)*. Товарищ Гиращенко. Садитесь. Очень хорошо. Нам нужны такие люди, как вы, товарищ Афанасий. *(Потискує руку)*. Уполномоченный ГУБ ЧК Владимир Черкист.

Гіращєнкo. Раз нужны, значить я прибыл в правильном направлении.

Черкіст. Направление у нас может быть только одно – борьба с буржуазными националистами. Он их сколько после Петлюры в Подольской губернии осталось. От малого до великого, какие хочешь. Для нас, чекистов, теперь работы не початый край. Поэтому для начала небольшой инструктаж. Вы читали последнее обращение народного комиссара товарища Льва Троцкого к агитаторам в Украине?

Гіращєнкo. В пылу борьбы, товарищ Владимир, знаете, как – то не до того было.

Черкіст. А это важно, очень важно. Тогда слушайте. *(На патифоні ставить платівку, яка звучить з притаманним для того часу похрипуванням)*.

«Товарищи агитаторы, вы отправляетесь на Украину. Помните же, что нет труднее работы, как на Украине.

Ни для кого не секрет, что не Деникин заставил нас оставить пределы Украины, а грандиозное восстание, которое подняло против Советской власти украинское сытое крестьянство. Коммуну, чрезвычайку, продовольственный отряды, комиссаров возненавидел украинский крестьянин до глубины своей души. В нем проснулся спавший сотни лет вольный дух запорожского козачества и гайдамаков. Это страшный дух, который кипит, бурлит, как сам грозный Днепр на своих порогах и заставляет украинцев творить чудеса храбрости. Это тот самый дух вольности, который давал украинцам нечеловеческую силу в течении сотни лет воевать против своих угнетателей: поляков, русских, татар и турок и одерживать над ними блестящие победы.

Только безграничная доверчивость и уступчивость, а также отсутствия сознания необходимости постоянной, крепкой спайки всех членов государства – каждый раз губили все завоевания украинцев. Потому они рано утеряли свою «самостійність» и живут то под Литвой, то под Пошей, то под Австрией и Россией, составляя собой очень ценную часть этих держав. Эти бытовые особенности характера украинцев необходимо помнить каждому агитатору и его успех будет обеспечен. Помните также, что так или иначе, а нам необходимо возвратить Украину России. Без Украины нет России. Без украинского угля, железа, руды, хлеба, соли Черного моря Россия существовать не сможет: она задохнется, а с ней и советская власть, и мы с Вами. Идите же, товарищи агитаторы, на работу, трудную, ответственную работу».

Черкіст *(виймає платівку)*. Ну что скажите?

Гіращєнкo. Очень проникательно.

Черкіст. Еще бы, ведь Лев Троцкий родом из Украины, поэтому как никто другой хорошо знает украинцев.

Гіращєнкo. «Только безграничная доверчивость и уступчивость каждый раз губили все завоевания украинцев». Очень проникательно.

Черкіст. И это надо взять на вооружение.

Гіращєнкo. Согласен. А как вам, кстати, товарищ Черкист, не с пустыми руками. *(Виймає з торби пакунок із яблуками та висипає їх на стіл)*

Черкіст. Яблоки? *(Бере одне з них, витирає о себе та одразу починає гризти)*.

Г і р а щ е н к о (*співає*). «Кройся яблочко, спелым золотом, тебя срежет Совет серпом-молотом».

Ч е р к і с т. Частушка прямо в яблочко. (*Продовжує гризти*).

Г і р а щ е н к о (*шалено*). «Катера и крейсера за республику – наш девиз боевой резать публику; резать публику, контру белую, будем власть мы менять надоевшую».

Ч е р к і с т. Никогда не пробовал таких вкусных яблочек.

Г і р а щ е н к о (*вже не може зупинитись*). «Выйду ль я на улицу, красный флаг я выкину: ах, Советам везет больше, чем Деникину».

Ч е р к і с т. Откуда они.

Г і р а щ е н к о. Из Киевской губернии. В саду одного буржуя росли.

Ч е р к і с т. Ну и что же буржуй?

Г і р а щ е н к о. У буржуя уже был билет для выезда за границу. А ведь эти яблоки – достояние республики! К тому же уж очень тот буржуй был лояльным к Центральной Раде и всяким там Грушевским и Петлюрам.

Ч е р к і с т. Поэтому?...

Г і р а щ е н к о. Поэтому никто ни в какую за границу не поехал. А все достояние республики – осталось в наших руках.

Ч е р к і с т. Тогда сразу перейдем к делу. А дело в том, товарищ Афанасий, что ЧК стало известно – один из активных членов буржуазно-националистического движения, ныне проживающий на Подолье, тоже имеет билет для выезда за границу.

Г і р а щ е н к о. Эти из прошлого еще на что-то надеяться в будущем. Вы меня ознакомите со всеми деталями этого дела?

Ч е р к і с т. Безусловно. И как можно быстрее, потому что время не терпит. (*Догризаючи яблуко*). Хороши яблоки. Как они, кстати, называются?

Г і р а щ е н к о. Яблоки Самиренка.

Затемнення.

СЦЕНА П'ЯТА (У ТАНАШЕВИЧІВ)

Велика вітальня заможного селянського обійстя. Троє парубків у майже однакових довгих бурсацьких свитках швидко виходять на кін, схвильовано переговорюючись.

Б у р с а к 1-й. Грех Яким Дмитрович приїхали.

Б у р с а к 2-й. Та ще й не сам, а з гостями. Мо ще раз слова повторимо?

Б у р с а к 3-й. «Біг пес через овес». Еге ж, повторимо, а потім знову все забудемо.

Б у р с а к 1-й. Браття, як цей номер відбудемо, тоді може й слова порухуємо.

Б у р с а к 2-й. Чи з помелом, чи з язиком, а нам все одно триматися гуртом

Б у р с а к 3-й. Тоді гайда у сіни та й ще раз по цій сценці.

Бурсаки вибігають, натомість швидко заходять Надія та її матінка Танашевичі.

Надія Т. Матінко, Яким Дмитрович вже приїхали?

Танашевич. Приїхали, та й не самі, а з Миколою Дмитровичем.

Надія Т. З Леонтовичем?

Танашевич. З Леонтовичем, Леонтовичем... А чого ти одразу так пополотніла. Доню, він шлюбний чоловік, тому навіть щоб думок у тебе ніяких не було...

Надія Т. А у мене нічого й не має. Просто Микола Дмитрович просив мене написати лібрето.

Танашевич. І ти написала?

Надія Т. Не встигла.

Танашевич. Доню, тебе попросив сам композитор Микола Леонтович, а ти!... Ось тепер і справді за своє неробство будеш перед ним і червоніти, і полотніти. *(До вітальні заходять чоловіки).* А ось і наші гості.

Грех першим підходить до жінок. Грайливо падає на одне коліно, притуляючи руки до серця

Грех. Матінко Танашевич, вибачайте, що прибув на іменини без квітів. Самі бачите, зима, холод і навколо одні більшовики.

Танашевич. Підніміться Якиме Дмитровичу. Те що зима і холод – це як виправдання – не приймається. А ось те що навколо скрізь більшовики – тут вже, як кажуть, лиху не зарадиш.

Грех *(цілує руку Надії)*. О, чарівна з чарівних! До безмірності і не з ймовірною пристрастю цілую кінчики ваших крилець.

Леонтович підходить до матінки Танашевич.

Леонтович *(дуже скромно)*. З іменинами вас, щастя, здоров'я, миру і многая, многая літа! І нехай вас Бог береже! *(Повертається до Надії)*. І вас, Надійко, вітаємо з уродинами матінки!

Надія Т. Надія *(зашарвівшись)*. Дякую! Миколо Дмитровичу, я не встигла написати обіцяного лібрето.

Леонтович. Нічого, тоді у мене буде нагода приїхати до вас ще раз.

Надія Т. Миколо Дмитровичу, для нас ви завжди бажаний гість.

Танашевич. Надіє, і справді, як ти могла не написати якогось там лібрето?

Грех. Не якогось, а до цілої опери «На русалчин Великдень».

Танашевич. Ну якщо до цілої опери, то тоді доведеться приїхати ще не раз. *(Усі сміються)*. Шановне товариство, хотіли б з вами порадитися щодо нашої програми. Ми своїми силами підготували невеличку театральну сценку. Тому спершу театр, а потім розмови про життя, чи – навпаки.

Грех. Мистецтво – це і є життя. А те, що ми називаємо життям – часто дуже примарна річ. Я – за театральний початок.

Леонтович. Я так само.

Надія Т. Чудово! Панове, оскільки ми показуємо тільки невеликий фрагмент – декілька слів про саму п'єсу. До наших країв прилітають позаземні істоти, спостерігаючи за тим, як більшовики перетягують у свою віру інших людей. Ця інтермедія називається – «Очищення».

Леонтович. Одразу скажу – заінтригували.

Грех (*стривожено озируючись*). Сподіваюсь, запрошені тільки свої?

Танашевич. Не переживайте, будуть тільки ті, з ким ми водимо хліб і сіль.

Надія Т. Зараз швидко підмалюємося під артистів, а ви вже за третім дзвоником займайте найзручніші місця. (*Сміється*).

Леонтович. Домовилися.

Жінки виходять. Чоловіки прямують на авансцену.

ЯВА ШОСТА (ДИВОВИЖНА ТРИНАДЦЯТКА).

Грех. Миколо, і чому ти такий щасливий? І композитор відомий, і жінки тебе люблять... Я спостерігав, як на тебе дивиться Надійка. Та в тих очах океан любові. Тільки ти, дурний, ніби нічого не помічаєш.

Леонтович (*сміється*). Щасливий, бо дурний. Чи навпаки? Як там виходить по твоєму?

Грех (*задумливо*). І народився ти ніби 13-го числа?

Леонтович. Еге ж, 13 січня.

Грех (*урочисто*). Шановний Миколо Дмитровичу, хоча тебе і називають Подільським Бахом, а я б все ж таки порівняв із Вагнером.

Леонтович. Отакої! Цих геніїв музики слухає увесь світ, а мені, з моїм то примарним щастям, дай Боже хоча б ще раз у Києві виступити.

Грех. Ось побачите, ваша музика полине набагато далі Києва. Але повернемося до Вагнера. Знаєте, що вас із ним об'єднує?

Леонтович. ???...

Грех. Число тринадцять.

Леонтович. Я знаю про знамениту Вагнерівську тринадцятку. Вона справді була знаковим для композитора числом. Народився Вагнер 1813 року. Коли йому було 13 років, помер його улюблений композитор Вебер. 13 вересня став диригентом оперного театру у Ризі. 13 квітня закінчив оперу «Тангайзер». Тринадцять років був у вигнанні. 13 липня закінчив писати оперу «Парсіфаль», 13 липня того ж року поїхав до Венеції, де й помер 13 лютого. І, найголовніше, написав за своє життя 13 опер.

Грех. Дивовижна тринадцятка!

Леонтович. Проте навіть не це мене вражає в долі цього композитора. Як думаєш, яку консерваторію закінчив Вагнер: Лейпцігську, Берлінську, Дрезденську?

Грех (*розводить руками*). Перепрошую за своє невігластво...

Л е о н т о в и ч. Ніякої. Вагнер самоук. Мистецтво музики він посяг самотужки, без ніяких професорів.

Г р е х. Не може бути!

Л е о н т о в и ч. Саме так. Ніякої консерваторії він і в очі не бачив. Спершу Вагнер півроку ходив до простого сільського церковного органіста. І...

Г р е х. І?...

Л е о н т о в и ч. Після цього взяв усі партитури симфоній Бетховена та вивчив їх напам'ять. І став писати свою музику.

Г р е х. Дивовижно! І така відмінність стилів двох геніїв.

Л е о н т о в и ч. Хоча навіть найоригінальніший митець визнає, що у своїй творчості може породити тільки частину себе, решту він свідомо успадковує від своїх попередників.

Г р е х. Але попередників, певним чином, кожен митець сам собі вибирає.

Л е о н т о в и ч. Безперечно. Від того, хто є нашими попередниками, дуже багато залежить в особистій творчості.

Г р е х *(задумливо)*. І якщо музика покине нас, що буде тоді з нами.

Л е о н т о в и ч *(стривожено)*. Дивні слова.

Г р е х. Їх свого часу пророко сказав Микола Васильович.

Л е о н т о в и ч. Гоголь?...

Г р е х. Гоголь. Його тоді теж запитали, що за дивні слова? Невже ви думаєте, що музика може покинути людей? На що Гоголь відповів: «Може».

Л е о н т о в и ч *(гаряче)*. Ніколи! Цього ніколи не може бути.

Г р е х. Дивлячись на деякі деструктивні течії в сучасній музиці, я б не був таким категоричним. І це тільки початок ХХ століття, а що ж буде наприкінці часів?

Десь ніби далеко тихо починає звучати мелодія «Щедрика».

Л е о н т о в и ч *(обіймає Якіма за плечі)*. Мій друже, кожного нового року завжди звучатиме чарівна музика. І вона ніколи нас не покине.

Г р е х. Миколо Дмитровичу, і як вас можна не любити.

Л е о н т о в и ч *(сміється)*. Помилуйте, і за що ж мене можна любити?

Г р е х. Ну хоча б за ваш негасимий оптимізм.

Мелодія замовкає. За дверима трічі роздається калатання дзвоника.

Л е о н т о в и ч. Ого! Одразу один за одним три дзвоника. Починається вистава.

Г р е х *(патетично)*. І актори несамовито рвуться на сцену.

Л е о н т о в и ч. Ну що ж, займаємо місця згідно купленим білетам.

Г р е х. Саме так. Тоді ви прямуєте в лоджію, а я – в бельєтаж. Зустрінемося в антракті.

Л е о н т о в и ч. Обов'язково.

Леонтович прямує праворуч, і, обіпершись в задумі на стіну та склавши перед собою руки, стає в самому дальньому кутку. Натомість Грех йде ліворуч, і - так само у кутку - зручно сідає в крісло, заклавши ногу за ногу.

СЦЕНА СЬОМА (ОЧИЩЕННЯ)

На сцену виходять Надійка - Комісарка (вбрана у чорний бушлат із червоною хусткою на голові) та троє парубків – бурсаків. Один із бурсаків оголошує: «Сценка про обряд очищення більшовиками».

Комісарка починає нервово колами ходити туди-сюди, а за нею у підрясниках вайлуватю тупцяють бурсаки.

К о м і с а р к а (*грізно*). Так хто ви такі?

Б у р с а к 1-й. Ми – бурсаки.

К о м і с а р к а. Ви – не бурсаки.

Б у р с а к 2-й. А хто ж ми тоді такі?

К о м і с а р к а. Ви – контра недобита!

Б у р с а к 3-й. Мамо рідна, за що ж нам така кара небесна!

Бурсак 1-й (*штовхаючи третього*). Та зачекай ти гвалт все переводити. (*До Комісарки*). То ви поясніть нам краще, товаришко Комісарко, бо ми щось не дуже всього второпали.

К о м і с а р к а. І вже й не второпасте. Бо ви – пережитки минулого. Ось скажіть мені, бурсаки, що ви вчили там у своїй бурсі?

Б у р с а к 1-й. І латину вчили.

Б у р с а к 2-й. І основи римського права.

Б у р с а к 3-й. І багато ще чого вчили.

К о м і с а р к а (*кривлячи*). І латину вони вчили. А кому вона зараз потрібна, та ваша латина. (*Тицяє пальцем кожного з бурсаків*). Як будуть по латині вила?

Б у р с а к 1-й. Вилатус.

Комісарка. А гній?

Б у р с а к 2-й. Гноятус.

Комісарка. А віз?

Б у р с а к 3-й. Возатус.

К о м і с а р к а. Вірно! Отож вам тепер треба взяти вилатус, на нього гноятус, який як непотріб викинути на возатус. А потім вивезти, як пережитки минулого. Зрозуміли? (*Бурсаки збентежено чухають потилиці*). Ви зрозуміли, що в майбутньому ні латини, ні якогось там римського права більше не буде.

Б у р с а к 1-й (*несміливо*). А що ж тоді буде?

К о м і с а р к а (*пафосно*). Буде тільки світле майбутнє! Зрозуміли?

Б у р с а к 2-й (*перемінаючись*). Та ніби трохи зрозуміли. А що, і бурсаків більше не буде?

К о м і с а р к а. Не буде. І панів ніяких не буде.

Б у р с а к 3-й. Ну щодо панів – то це і до ворожки не ходи – їх з вами точно не буде.

К о м і с а р к а. І ворожок більше ніяких не буде.

Б у р с а к . Ого! І ворожок не буде?

К о м і с а р к а (*грізно*). Хіба я вам не зрозуміло сказала, що буде тільки світле майбутнє.

Б у р с а к и (*догідливо*). Зрозуміло, зрозуміло.

К о м і с а р к а. Тоді чи готові ви до обряду очищення?

Б у р с а к 1-й. Товаришко Комісарко, якось складно сказати...

Б у р с а к 2-й. Знаєте, з натури ніби вже й готові...

Б у р с а к 3-й. А з середини, чи то б пак морально, якось ще не зовсім.

К о м і с а р к а. А коли будете зовсім?

Б у р с а к и (*озираються*). Зовсім може готова ось та Радянська Пролетарка, що чекає на вас у передпокої.

К о м і с а р к а (*урочисто*). Введіть її.

Комісарка сідає за стіл, а бурсаки ледь не силоміць заштовхують до кімнати розгублену жіночку (матінка Танашевич), яка перелякано сідає на стілець.

К о м і с а р к а. Отже, нам потрібно провести обряд очищення від пережитків минулого. Для цього вам потрібно виявити класову зрілість та пролетарську свідомість. (*Грізно*). Ви готові до цього?

П р о л е т а р к а (*тремтячим голосом*). Я завжди готова.

К о м і с а р к а. Дуже добре! В майбутньому Радянська Пролетарка тільки так і повинна відповідати: «Я завжди готова!» Отже, Пролетарко, кого ви знаєте з основоположників марксизму?

П р о л е т а р к а. Основоположників марксизму два: Маркс Фрідріх та Карл Енгельс.

К о м і с а р к а (*наставляє долоню до вуха*). Як, як?

П р о л е т а р к а. Пробачте, я передумала: Марл Карс та Енгліх Фрідріхс.

К о м і с а р к а. Ну, з марксизмом ви знайомі. А тепер скажіть, як ім'я та по батькові Григорія Івановича Петровського?

П р о л е т а р к а. Не знаю. (*Розгублено озирється до бурсаків, які тільки розводять руками*).

К о м і с а р к а. Пригадайте.

П р о л е т а р к а (*радісно*). Згадала – ВУЦІК.

К о м і с а р к а. Правильно. А в Бога віруєте?

П р о л е т а р к а. Ні.

К о м і с а р к а (*піднімається*). Ви вільні.

П р о л е т а р к а (*хреститься*). Слава Тобі, Господи! Очистилася!

Б у р с а к и (хором). Очистилася, очистилася, вона о-чис-ти-ла-ся!!!

Актори на авансцені дружньо кланяються глядачам. Гаряче аплодуючи, зі своїх кутків виходять Грех та Леонтович.

СЦЕНА ВОСЬМА. (ВОРОЖІННЯ)

Усі вітають один одного з виступом. Бурсаки невдовзі ідуть геть.

Л е о н т о в и ч. А куди ж це так швидко наші бурсаки побігли?

Т а н а ш е в и ч. У них свої парубоцькі справи. Хай хлопці йдуть, їм вже з нами не так цікаво.

Г р е х. Добірне товариство, мушу вам сказати, що таку сценку і на професійній сцені не гріх показати.

Н а д і я Т. За нинішніх часів на професійній сцені таке вже точно не побачиш.

Л е о н т о в и ч. А звідки ви взяли цей чудовий текст.

Н а д і я Т. Кажуть, що це інтермедія зовсім молодого автора Остапа Вишні. Щоправда, її стільки разів переписували і передавали з рук у руки, що достеменно авторство вже важко встановити.

Л е о н т о в и ч. Талановито, неймовірно талановито.

Г р е х. І надто вже сміливо. За таку сценку більшовики вас могли б вже декілька разів розстріляти.

Т а н а ш е в и ч. Побійтеся Бога, Якиме Дмитровичу, за що ж нас стріляти?... Це ж театр!

Г р е х. Саме за театр. А хіба ви не чули, що сталося у Браїлові? Це, до речі, не так вже й далеко від нас, у Жмеринському повіті.

Н а д і я Т. А що сталося у Браїлові?

Г р е х. Юнаки та дівчата місцевого товариства «Просвіта» вирішили до 60-річчя з дня смерті Тараса Шевченка поставити виставу «Назар Стодоля». Після однієї з репетицій приїхали чекісти, усіх арештували, а потім розстріляли.

Т а н а ш е в и ч (*хреститься*). Матінко Божа! Антихрист прийшов на землю. В чому ж ті діти винні?

Г р е х. У тому, що через свою любов до Шевченка могли стати буржуазними націоналістами.

Н а д і я Т. Господи, і коли ж ця вся кривда припиниться. Скільки можна цю наругу терпіти.

Г р е х. Матінко Танашевич, усі добре знають, що ви знаєтесь на ворожінні. Чи не скажете нам за підказкою потойбічних сил, коли ж це все свавілля закінчиться?

Т а н а ш е в и ч. Пане Якиме, ви переоцінюєте мої можливості. Я справді можу читати долі по лініях рук. Але я не можу вам нічого сказати загалом за все на світі.

Г р е х. А давайте ми це спробуємо дізнатись іншим чином. Нехай нам із Миколою Дмитровичем поворожать, а ми за нашими лініями спробуємо

припустити взагалі подальшу історію. *(До Леонтовича)*. Мій давній друже, як ти щодо такого контексту пізнання історії?

Л е о н т о в и ч. Справді, було б цікаво дізнатись, що буде далі з нашою Україною?

Т а н а ш е в и ч. Надіє, подивишся на лінії рук наших шановних гостей. Я тебе вже вчила, як це робити.

Н а д і я Т. Надія. Ні, матінко, сьогодні я цього не буду робити. *(Дещо відходить від гурту)*.

Т а н а ш е в и ч. Тоді, Якиме Дмитровичу, давайте свою руку. Не боїтеся?

Г р е х *(сміється)*. Вовка боятися – до ворожки не ходити.

Т а н а ш е в и ч. Ну я вас точно вже не з'їм. *(Уважно розглядає долоню)*. Випадає у вас в житті дві жінки. З попередньою жінкою розсталися. Зараз на самоті, але незабаром будете в парі.

Г р е х. Отож бо добре, буде хоча б до кого писок увечері отворити.

Т а н а ш е в и ч. Випадає у вас ще дитинка. Дуже схоже на хлопчика.

Г р е х *(сміється)*. Дивіться, бо якщо народиться дівчинка, я прийду до вас скаржитися.

Н а д і я Т. Пане Якиме, ви що? За дівчинку хіба можна скаржитися.

Т а н а ш е в и ч. А ось і з статками та добробутом на найближчі роки випадає скрута.

Г р е х. Якщо гризтимуть злидні, то це ще значить за цієї влади. І який тоді її вік?

Т а н а ш е в и ч. А ось далі не зовсім приємне. Десь у 33 році вас заарештують. А у 37 році життєва лінія обривається.

Г р е х. Ось так, тобто мене більшовики у 33 році заарештують, а у 37 році розстріляють. Не дочекаються! Навмисно стану лояльним до цієї влади, і мене не буде за що арештовувати. Дякую, матінко, що попередили. *(До Леонтовича)*. Друже Миколо, тепер твоя рука.

Н а д і я Т. Миколо Дмитровичу, не ворожіть. Вам цього не треба.

Г р е х Грех. Зачекайте, шановні, була домовленість, що ми удвох йдемо на цей небезпечний експеримент.

Л е о н т о в и ч. Домовленість є домовленість. Тим паче між друзями. *(Простягає руку)*. Матінко Танашевич, читайте тепер мої лінії життя.

Т а н а ш е в и ч *(схиляється над рукою, певний час мовчить)*. Ніколи не бачила нічого подібного. Неймовірна сила артистизму та таланту. У вас взагалі багато талантів. І деякі з них дуже розвинуті. Вас усі прагнуть любити, але в реальності ви отримуєте дуже мало любові. В голові думки про роботу, про далеку дорогу. Але ви нікуди не поїдете. *(Розгублено)* А ось тепер щось печальне зазначено на вашій руці, от тут, на лінії життя. Яюсь так, немов скоро вона вам кінчається...

Н а д і я Т *(у розпачі)*. Ох, мамо! Та лінія життя зовсім скінчилася, навіщо ж ви неправду кажете!

Л е о н т о в и ч *(сміється)*. Значить, коли буду від вас іти і з лісу вийде бандит мене вбивати, то скажу йому: «Е, ні! Стій. Матушка Танашевич мені ще вгадувала довго жити».

Надія Т (*суворо*). Миколо Дмитровичу, перестаньте так жартувати.

Леонтович (*серйозно*). На днях давав концерт у казармах. Біля фортепіано забув свій портфель із документами. Мене зараз же «запросили на чашку чаю», забрали документи, перевірили. Потім – повернули. Чекаю результатів, а може, і вб'ють.

Грех. А крім нот та документів, що ще було в портфелі?

Леонтович. Квитки для виїзду за кордон.

Запанувало гнітюче мовчання.

Грех. Відомого нашого вченого Левка Симиренка невідомі застрелили тоді, коли він збирався емігрувати і у нього вже були квитки для виїзду за кордон.

Танашевич (*ностальгічно*). Мені пощастило побувати в дивовижному саду на хуторі Симиренків. Уявляєте, там росло 900 сортів яблук, майже стільки ж груш, 350 сортів вишень і черешень, і ще багато всього-всього. А ще там було 927 форм найрізноманітніших троянд. Неймовірний квітник. Такого, напевно, більше ніде у світі немає.

Грех. А ще Левко Платонович Симиренко був не тільки дивовижним ученим, а й безкорисливою та кришталево чистою людиною.

Леонтович. Так, то був великий меценат всієї української культури. Усі свої будинки в самому центрі Києва передав на безоплатній основі для товариства «Просвіта».

Грех. Що ви хочете, це вже традиція роду Симиренків. Ще його батько Платон Федорович у Петербурзі видавав останнє прижиттєве видання «Кобзаря».

Леонтович (*піднімається*). Дякую, друзі, за тепле товариство, але мені треба вже йти.

Танашевич (*сплескує долонями*). Так ми ж навіть ще за стіл не сідали.

Леонтович. Гречно дякую, але хочу до батькової Марківки дійти ще за видно.

Танашевич. Ні-ні, хоча б на пів години. Усі до столу, до столу.

Виходять. Затемнення.

СЦЕНА ДЕВ'ЯТА. (ЩЕ ОДНЕ ЯБЛУКО)

Кімната Гайсинського відділу ВЧК. На авансцені, звертаючись до глядачів, говорить напутню промову товариш Черкіст. У кутку сцени його мовчки слухає Афанасій Гіращенко, тримаючи гвинтівку через плече. Фоном звучить музика «Інтернаціоналу».

Черкіст (*гаряче розмахуючи руками*). Товарищи, помніте, что нет труднее работы, как на Украине! Помніте также, что так или иначе, а нам необходимо возвратитъ Украину России. Без украинского угля, железа, хлеба, соли Черного моря Россия существовать не сможет: она задохнется, а с ней и советская власть, и мы с Вами. Только безграничная доверчивость и уступчивость – каждый раз губили все завоевания украинцев. Отправляясь на трудную, ответственную работу – помніте об этом товарищи.

Гіращенко (*виймає з кишені яблуко*). Товарищ Черкіст – еще одно яблуко.

*Кидає яблуко, яке той спритно ловить. Гірацєнко мовчки козирає і йде геть.
Затемнення.*

СЦЕНА ДЕСЯТА (БАТЬКІВСЬКА ХАТА)

Надвечір'я. Звичайна вітальня сільської хати. За столом при світлі каганця ведуть розмову батько та син - Дмитро Феофанович та Микола Дмитрович.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. Сину, не подобається мені вся ця історія з твоїм портфелем. Як ти його так міг залишити, та ще й в казармах?

Л е о н т о в и ч Леонтович. Що тут ще скажеш, тату. Попросили дати концерт для солдат, ось я його біля піаніно і залишив. Сам не знаю, як так сталося.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. Ну то так, вже нічого не поробиш. Як то кажуть, як би знав де впадеш, то й соломки б постелив. Але вони й що, і білети твої побачили?

Л е о н т о в и ч. Думаю, що так. Вони лежали в портфелі з іншими паперами.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. Тоді, сину, тобі треба швидше виїжджати.

Л е о н т о в и ч. Виїхав би, тато. Тим паче, і є ж куди їхати. Швагро, рідний брат жінки, ще років десять тому емігрував до Франції. Став там досить успішним архітектором, має своє житло у Парижі. Так що зупинитися є де.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. Так чого ж ви зволікаєте, а хай би вам усім добре було!. Ви що, не бачите, яке бузувірство навколо діється. Соколики мої, що ж ви такі безтолкові в житейських питаннях.

Л е о н т о в и ч. Тату, у нас тільки два квитки. А потрібно – чотири.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. Ось ти яка okazія! (*Розгублено*). Що ж то його робити?!. Ну так їдьте удвох із Клавдією, а дівчат мені залишайте. Потім або вони якось до вас виїдуть, або ви повернетесь. Не може ж все це вічно продовжуватись.

Л е о н т о в и ч. Напевно, так і треба буде зробити. Галинка та Надійка вже не маленькі, ще й вам по господарству допоможуть. А нам треба їхати. Ось тільки допишу оперу «На русалчин Великдень», тоді й...

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч (*перебиває*). Яку оперу, Миколо, яку оперу! Повертаєшся від мене і одразу рушайте, а я приїду дівчат заберу. (*Гнівно*). Оперу він допише, а щоб вам усім добре було! Найшов коли писати.

Роздається сильний грюкіт.

Л е о н т о в и ч (*стривожено*). Тату, ви нікого не чекаєте?

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч (*не менш стривожено*). Усі добрі люди вже давно дома. (*Грюкіт повторюється*). І кого це нелегка в такий пізній час несе. Треба відчити, бо зараз двері винесуть. (*Підходить до дверей*).

Л е о н т о в и ч (*рішуче*). Зачекайте, я відчиню.

СЦЕНА ДНАНАДЦЯТА. (НЕЗВАНІЙ ГІСТЬ)

До хати заходить чекіст Афанасій Гірацєнко.

Г і р а щ є н к о. Здравствуйте, товарищи. *(Одразу знімає гвинтівку та по-хазяйски ставить у кут).*

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч *(збентежено)*. Добрий вечір, добрим людям! Чим можемо бути вам корисні. Вибачайте, не знаємо, як вас звати?

Г і р а щ є н к о. Афанасій. Вот мои документи. *(Викладає перед Леонтовичем цілу купу різних папірців)*. Хочу у вас переночевать. Как вы видите по документам, я не могу ночевать где попало.

Л е о н т о в и ч *(уважно роздивляючись папірці)*. З такими документами будь де небезпечно ночувати.

Г і р а щ є н к о. Я пробуду у вас только до утра.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. Подорожнім гріх відмовляти у ночівлі. Я зараз чай поставлю. *(Виходить)*.

Певний час два чоловіки сидять мовчки.

Г і р а щ є н к о. Слышал я, что вы композитор.

Л е о н т о в и ч. Взагалі то я, напевно, більше вчитель, а потім вже трішечки композитор.

Г і р а щ є н к о. И еще были комиссаром оркестра армии гайдамаков и Петлюры.

Л е о н т о в и ч. А ви непогано поінформовані. Я справді був комісаром, проте не оркестру, а хорової капели УНР.

Г і р а щ є н к о. А наш «Интернационал» когда небудь слышали?

Л е о н т о в и ч. Звісно, що так. Як його можна у наш час не почути.

Г і р а щ є н к о. А ноты Интернационала мог бы мне написать?

Л е о н т о в и ч. Можу.

Г і р а щ є н к о *(нідсовує папірець)*. Напиши. Хочу, чтобы эта музыка всегда была возле моего сердца.

Леонтович схилиється над папером, виводячи нотні знаки. До кімнати з чайником заходить батько.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. Зараз будемо чай пити. Може ви ще й голодні?

Г і р а щ є н к о. Благодарствуйте, ограничусь чаем. А вы, уважаемый, служитель культуры.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. Є пан – отцем тутешньої парафії.

Г і р а щ є н к о. А знаете, что скоро церковей вообще не будет.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. А що ж тоді буде?

Г і р а щ є н к о. Наверное, вначале ничего не будет. А потом наступит новая жизнь.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч. Що ж то за життя таке буде без Божих храмів?!

Г і р а щ е н к о (*співає частівку*). Долой, долой монахов / Раввинов и попов / Мы на небо залезем / Разгоним всех Богов. Не будет больше попов, а будет всеобщее братство. Из недр земли достанут все сокровища, реки повернут вспять, осушат все болота и вспахают целину – и все заживут счастливо.

Л е о н т о в и ч. Ось ваш «Інтернаціонал». (*Передає чекісту папірець*). А ви справді в усе це вірите?

Г і р а щ е н к о. Безумовно. (*Наспівує*). Мы этот мир, мы старый мир разрушим, до основания, а за тем, мы свой, мы новый мир построим, кто был никем тот станет всем.

Л е о н т о в и ч. Тоді дозвольте з цього приводу привести вам слова народного філософа Григорія Савича Сковороди. «Зміряли море, землю, повітря й небеса, потривожили лоно землі заради металів, розмежували планети, будуємо машини, щодня нові досліди... Боже мій! Чого ми тільки не вміємо! Проте знаємо, що чогось бракує, а що воно таке – не тямимо». Ось такі пророчі слова. Додам тільки, що сказано це у XVIII столітті, а зараз початок XX. І ситуація тільки погіршується.

Г і р а щ е н к о. Это упадническая буржуазная философия.

Л е о н т о в и ч (*в серцях*). Та не був Сковорода буржуєм, не був.

Д м и т р о Ф е о ф а н о в и ч (*намагаючись примирити*). Шановні, час пізній, давайте вже вкладатися. У нас хата маленька, тому ви, товариш Афанасій, ляжете в одній кімнаті з Миколою, а ми вже тут будемо відпочивати.

Затемнення. Певний час на сцені суцільний морок. Враз лунає постріл. Голос Леонтовича: «Що це, вибух! Тато, я помираю!».

СЦЕНА ТРИНАДЦЯТА. «ЕПІЛОГ»

Вітальня. Кореспондент приголомшено дивиться на жінок.

Г а л и н а. О 7.30 ранку чужинець вистрелив у тата, а ще через годину Микола Дмитрович Леонтович помер.

Н а д і я. А пам'ятаєш, як через місяць давався концерт за його творами. І коли зазвучала татова остання пісня, увесь зал навзрид заплакав.

Г а л и н а (*наспівує*). А вже смерть та по дворі ходить, / А вже потихеньку до мене приходить. / Та все потихеньку, та все помаленьку / До мене приходить. / Діти мої, квіти мої, не пустіте смерті, / Та не дайте мені вмерти. (*Пауза*).

К о р е с п о н д е н т (*піднімається*). Галино Миколаївно, Надіє Миколаївно, дякую за таку ґрунтовну розповідь. Думаю, ви розумієте, що я не все зможу написати. Але спробую бути максимально об'єктивним.

Н а д і я. Владиславе, візьміть яблука на дорогу.

К о р е с п о н д е н т. Дякую, я не хочу.

Н а д і я. Це дуже смачні яблука.

К о р е с п о н д е н т. Я знаю, це яблука Симиренка.

Г а л и н а. А звідки ви знаєте?

К о р е с п о н д е н т. Я дуже добре знаю ці яблука. *(Співає)*. «Кройся яблочко, спелим золотом, тебе срежет Совет серпом-молотом».

Н а д і я. Звідки ви це знаєте?

К о р е с п о н д е н т. Вирвалось мимоволі. Навіть не пригадую, звідки я знаю цю революційну частівку. Напевно, читав колись, ось і запам'яталось.

Г а л и н а. Тоді доброї вам дороги до столичного граду.

К о р е с п о н д е н т. До побачення.

Виходить. Сестри якийсь час із сумом дивляться на двері.

Г а л и н а *(задумливо)*. І якщо музика покине нас, що буде тоді з нами.

Н а д і я. Дивні слова.

Г а л и н а. Їх свого часу сказав Микола Васильович.

Н а д і я. Гоголь?...

Г а л и н а. Гоголь. Його тоді теж запитали, що за дивні слова? Невже ви думаєте, що музика може покинути людей? На що Гоголь відповів: «Може».

Н а д і я. Ніколи! Цього ніколи не може бути.

Г а л и н а. Дивлячись на деякі деструктивні течії в сучасній музиці, я б не була такою категоричною.

Десь ніби далеко тихо починає звучати мелодія «Щедрика».

Л е о н т о в и ч *(його голос)*. Кожного нового року завжди звучатиме чарівна музика. І вона ніколи нас не покине. Чуєте, ця мелодія буде завжди приходитиме у ваші оселі та звеселятиме ваші чисті серця.

Один за одним починають звучати різними мовами уривки пісні «Carol the bells».

З А В І С А.

Контакти: Oleh_kyiv@ukr.net

